

Χριστούγεννα στον ύπνον μου – Διήγημα του Αλέξανδρου Μωραϊτίδη

Η πρώτη δημοσίευση έγινε στην εφημερίδα “Ακρόπολι” στις 25 Δεκεμβρίου 1898. Το διήγημα ξεκινάει ως αθηναϊκό, αφού οι δύο εξάδελφοι, ο Μωραϊτίδης που αφηγείται και ο Παπαδιαμάντης, γιορτάζουν τα Χριστούγεννα παρέα με τον φίλο τους τον ιεροψάλτη του Νεκροταφείου, αλλά στο τέλος μετατρέπεται σε σκιαθίτικο, αφού ο αφηγητής περιγράφει ένα όνειρο που είδε.

Ο Αλέξανδρος Μωραϊτίδης υπήρξε πολυγραφότατος, ασχολούμενος με διάφορα είδη του γραπτού λόγου (διήγημα, μυθιστόρημα, ταξιδιωτικά, θεατρικά), ενώ στις τελευταίες δεκαετίες του βίου του καταπιάστηκε αποκλειστικά με τη θρησκευτική φιλολογία και την υμνογραφία. Από το σύνολο του έργου του, μόνο τα διηγήματα, τα ταξιδιωτικά και τα υμνογραφήματα είναι στις μέρες μας γνωστά σε αντίθεση με τα μυθιστορήματα και τα θεατρικά που παραμένουν λησμονημένα αναζητώντας μια σύγχρονη επανέκδοση. Διηγήματα έγραψε μόνο τριάντα, σε αντίθεση με τον Παπαδιαμάντη που έφτασε τα 171, αλλά τα περισσότερα είναι πολυσέλιδα στα όρια της νουβέλας ή και του μυθιστορήματος (Το Τάξιμον). Πάντως οι δύο Σκιαθίτες συγγραφείς παρουσιάζονται το ίδιο παραγωγικοί στο εορταστικό διήγημα και ιδίως στο χριστουγεννιάτικο (Πρωτοχρονιάς και Φώτων). Είκοσι επτά έγραψε ο Παπαδιαμάντης, δεκαέξι ο Μωραϊτίδης, δηλαδή τα χριστουγεννιάτικα του ξεπερνούν το μισό του συνόλου του διηγηματογραφικού του έργου, καθιστώντας τον ως τον κατεξοχήν διηγηματογράφο των Χριστουγέννων.

Τα έργα του Μωραϊτίδη, όπως και του Παπαδιαμάντη, εμπεριέχουν μνήμες από τα παιδικά και νεανικά χρόνια στη Σκιάθο για αυτό και παρατηρούνται ορισμένες παρόμοιες αναφορές. Άλλωστε από τα 30 συνολικά διηγήματα του Μωραϊτίδη μόνο τα έξι είναι αθηναϊκά

και από τα 16 χριστουγεννιάτικα μόνον τα τρία. Τα σκιαθίτικα Χριστούγεννα, όπως και όλες οι μεγάλες γιορτές, δεν μπορούσαν να συγκριθούν με την προσποιητή ευλάβεια της πρωτεύουσας. Να επισημάνουμε ότι τα δύο από τα τρία αθηναϊκά – χριστουγεννιάτικα διηγήματα («Χριστούγεννα στον ύπνο μου» και «Ιστορία μιας τυρόπηττας»), εμπεριέχουν ζωντανές μνήμες από Σκιάθο.

Το πρώτο χριστουγεννιάτικο διήγημα ο Μωραϊτίδης το δημοσιεύει στα 1888 και φτάνει τα 14 ως το 1901. Στα 1908 σταματά τη συγγραφή «κοσμικών διηγημάτων», κατά την προτροπή του πνευματικού του και τα υπόλοιπα δύο που παρέμεναν ανέκδοτα δημοσιεύτηκαν στην εφ. Εστία το 1928 και στον έκτο τόμο των Απάντων του συγγραφέα από τον εκδοτικό οίκο Ι. Σιδέρη, το 1928. Από το 1892 ως το 1899 δημοσιεύει μόνο χριστουγεννιάτικα διηγήματα, με μόνο μία εξαίρεση (Με τα πανιά). Από τα 16 χριστουγεννιάτικα διηγήματα τα 12 παρουσιάζονται στην εφ. Ακρόπολις, δύο στη Νέα Εφημερίδα, ένα στην εφ. Εστία και ένα στην έκδοση Σιδέρη.

Χριστούγεννα στον ύπνον μου

Μου εφάνη πως δεν έκαμα Χριστούγεννα εκείνο το έτος. Ήμουν όλην την ημέραν κατηφής και λυπημένος. – Ακούς εκεί; Με τον ήλιον να σημάνουν αι εκκλησΐαι; ημέρα πλέον;

Κατά το έθος, εκοιμήθην ενωρίς, την παραμονήν, και περί την δευτέραν ώραν, μετά τα μεσάνυκτα, εγερθείς, ανέμενα ν' ακούσω τον κώδωνα του γειτονικού μου ναού των Ταξιαρχών εις τους Αέρηδες – ένα γλυκύτατον, αργυρόηχον κώδωνα. Ενεδύθην, ητοιμάσθην, και ανέμενα. Και ήμουν όλος χαρά, αναλογιζόμενος την ιεράν, την θείαν, την ανεκκλάλητον απόλαυσιν: «Όρθρου βαθέος». Οι πολυέλαιοι κατάφωτοι. – Το φως αναδίδει ιδιαιτέραν λάμπην καιόμενον την νύκτα. Ο ναός απαστράπτων. Οι πιστοΐ συνηγμένοι πανηγυρικώς – Χριστός Γεννάται! – Οι ψάλται υπό ιδιαιτέρου ενθουσιασμού κατεχόμενοι. – Δεύτε ίδωμεν πιστοΐ. – Ο αχώρητος παντί – Ήχοι καθ' εκάστην αδόμενοι εν ταις μοναΐς, και σπανιώτατα ακουόμενοι εν τω κόσμω. – Παν σπάνιον επιθυμητόν. – Και να συρίζη ίσως ο βορράς. – Και να εΐνε σκοτία έξω. Και να πίπτη χιών. – Δόξα εν υψίστοις θεώ. – Ανατολή Ανατολών. – Επί γης ειρήνη. – Οποΐα ουράνιος απόλαυσις!

Και όμως η ώρα παρήρχετο χωρίς ν' ακούσω τον κώδωνα του γειτονικού μου ναού, ένα γλυκύλαλον, ένα αργυρόηχον κώδωνα. Εΐδον από του παραθύρου. Το άστρον της Ανατολής, έκλαμπρον, μέγα, ο Αστέρας, έφεγγε, καταυγάζων τον ουρανόν. Εχάραζε πλέον

– μου εφάνη. – Εγεννήθη ο Χριστός! Ηκροαζόμεν. Ούτε κώδων, ούτε ήχος. Η πόλις εκοιμάτο ως να μη εξημέρωνε χαράς ημέρα. Είχε χιονίσει προ δύο ημερών και ήδη προμηνύεται ημέρα ευήλιος. Αίθρία εν ουρανώ. Πώς λάμπει ο Αστéρας, το άστρον της Ανατολής! Προς στιγμήν μου εφάνη ότι είδον και τους τρεις μάγους, τρεις εφίππους Χαλδαίους με τα βασιλικά στέμματα, με τα σκήπτρα και τα δώρα, ελαύνοντας δρόμω εξ Ανατολών. Από την Ακρόπολιν τάχα. Είποντο του αστέρος. Ήσαν τρία μεγάλα νέφη, άτινα κατεδίωκεν ο απηλιώτης.

Είχον ακόμη ελπίδας. Ανεμέτρουں ακόμη τα επίλοιπα της χαράς. Μετά την θείαν λειτουργίαν θα είνε νύκτα ακόμα, έλεγα. Τότε θα χαράζη. Οι φούρνοι θα είνε ανοικτοί, θα έχουν έτοιμον την λιπαράν και γλυκείαν μπογάτσαν. Θα έχουν λουκουμάδες. Πρόγευμα εωθινόν εν τω οίκω. Ανάπαυσις κατόπιν ψυχική και σωματική. Οποία τρυφή!

Απαυδήσας τέλος εκ της μακράς ελπίδος, – πόσον κουράζει η ελπίς! – εβυθίσθην εντός της θερμής κλίνης μου ανάπλεως οργής.

Η σελήνη ήτο εις το τέλος της και εξαπατά, τον χειμώνα. Μου ήλθεν ύπνος. Πρέπει να εκοιμήθην αρκετά. Διότι είδον και όνειρα· Όνειρα τερπνά και όνειρα φοβερά. Όνειρα ευώδη και όνειρα βρωμερά. Είδον την όρθριον ακολουθίαν υπέρλαμπρον, πανευφρόσυνον. Και είδον πάλιν τους ναούς κλειστούς, σκοτεινούς. Είδον ιερείς λαμπροφορεμένους ως αγγέλους, και είδον ιερείς μαύρους ως κόρακας.

Και τότε μόλις ηκούσθη ο κώδων του γειτονικού μου ναού, εκεί επάνω εις τους Αέρηδες, με φωνήν όμως βραχνήν, ως σπασμένην. Εσήμαινεν ώραν πολλήν πένθιμα και άνοστα· και μου εφάινετο ως να έλεγε:

– Τώρα πλια Χριστούγεννα! Τώρα πλια Χριστούγεννα!

Το Άστρον της Ανατολής έσβυσε πλέον. Οι μάγοι με τα δώρα – τα τρία σύννεφα – εγύρισαν οπίσω σαν να έχασαν τον δρόμον.

Είχεν εξημερώσει.

Διαταγή του νέου Μητροπολίτου είχε καταργηθή η νυκτερινή ακολουθία των Χριστουγέννων διά παντός.

Ἦλθαν και μου εἶπαν:

– Ὅχι μέσα εἰς τα σκότη! Με τον ἥλιο! Αἱ κατακόμβαι δεν υπάρχουν πλέον! . .

Απεφάσισεν ο νέος Μητροπολίτης, θεός χωρὲς' τονε – ἕνας ωχρός δεσπότης ως νεκρός, μ' εσβεσμένην ὄψιν ως ὄψιν νεκρού, και με πλέον εσβεσμένην φωνήν, ως φωνήν νεκρού. Βεβαίως και με νεκράν την καρδίαν.

Ο κώδων εσήμαινεν ἀκόμη τρέμων ως σπασμένος.

– Τώρα πλια Χριστούγεννα! Τώρα πλια Χριστούγεννα!

Ἡ ἡμέρα ἔλαμπε πλέον ἐπὶ των παραθύρων μου.

– Πάνε λοιπόν και τα Χριστούγεννα! Τα 'φαγαν και αυτά! Να ιδούμε τι ἄλλο ἔμεινε να φάγουν οι φαγάδες!

Ἐχανε το μεγαλείον της ἡ ἐκλαμπρος εορτή. Μετεβάλλετο εἰς συνήθη Κυριακῆς λειτουργίαν. Το υψηλόν ἐκεῖνο της Ε'. ωδῆς, το εκ του μεγαλοφωνοτάτου Ησαΐου· «Ἐκ νυκτός ορθρίζοντες δοξολογούμεν σε» το ἔπαιρνε ἀπὸ μπρος ἡ ἡμέρα κι ἔχανεν οὕτως ὅλην του ὄρθρου την μυστικὴν ευωδίαν.

– Και εἰς την Πόλιν, οπού εἶναι Τουρκιά, νύκτα – ὄρθρου βαθέος – σημαίνουν αἱ ἐκκλησίαι! εἶπον με πικρόν παράπονον, το οποίον ἐκτύπησεν εἰς τον ψυχρόν τοίχον του δωματίου μου ως σάπιο λεμόνι.

Και ἤμην ὅλην την ἡμέραν ἐκείνην κατηφής και λυπημένος.

Μου εφάνη πώς δεν ἔκαμα Χριστούγεννα ἐκεῖνο το ἔτος.

Ὅτε περί την εσπέραν ἔρχεται ο ἀχώριστος φίλος μου, ο Αλεξανδρῆς [Ἐννοεῖ τον Αλ. Παπαδιαμάντη] και μου λέγει:

– Τον καταφέραμε! Απόψε ο κυρ Στρατής μας έχει το γουρνόπουλο.

Ο φίλος μου εξασκεί πάντοτε ιδιάζουσαν επιρροήν επ’ εμού. Όσον μεγάλην θλίψιν και αν έχω, μόλις τον ίδω, πράύνομαι. Είναι συντροφιά καλή τέλος πάντων, και η συντροφιά η καλή ιλαρύνει το πνεύμα, εν ώ η μοναξιά το εξαγριώνει. Έπειτα ήλθε κομίζων είδησιν καλήν. Δείπνον Χριστουγεννιάτικον. Αφού εχάσαμεν την Χριστουγεννιάτικην νυκτερινήν Ακολουθίαν τουλάχιστον ας κερδήσωμεν ένα καλόν Χριστουγεννιάτικον δείπνον.

Έπειτα ο φίλος μου συνήθιζε μετά το φαγητόν να ψάλλη πάσαν την τυχούσαν Ακολουθίαν, παρηγορούμενος, διότι ως διανυκτερεύων δημοσιογράφος δεν είχε καιρόν διά την Εκκλησίαν – αυτή η δημοσιογραφία κοντεύει να κάμη όλους τους εργάτας της αθέους. Εγνώριζεν ευτυχώς από στήθους όλας τας πανηγυρικές του ενιαυτού ακολουθίας. Και έτσι, έλεγα, θα ψάλωμεν τα ωραία των Χριστουγέννων άσματα. Έπειτα ο κυρ Στρατής ήτο αξιόλογος άνθρωπος και αξιολογώτερος φίλος. Θα δυσηρεστείτο, αν ηρνούμην. Το είχε τάξει. Και ημείς εδώσαμε τον λόγον μας. Εγνωρίσθημεν εις την Εκκλησίαν. Και όσοι γνωρίζονται εν τη εκκλησία και διά της εκκλησίας είναι οι καλύτεροι φίλοι. Ούτω λοιπόν με αυτά και με εκείνα επραύνην.

– Θα είναι και άλλοι; ηρώτησα.

Εφοβούμην μη κληθώσι και άλλοι· και τότε ο φίλος μου θα ηρνείτο να ψάλη.

– Όχι· μοι απήντησεν. Ο κυρ Στρατής, εγώ και συ.

Και μετ’ ολίγον επανέλαβεν:

– Όχι. Εξέχασα. Θα είναι και αι δύο γειτόνισσές του, αι δύο . . . πώς τις λένε; πες τες ντε . . . αι δύο . . . χιλιάρικες!

Συνήθιζεν ο φίλος μου τοιαύτα αστεία, εις τα οποία πολύ επετύγγχανε με το λεπτόν εκείνο σαρκαστικόν του πνεύμα, πατρικήν του κληρονομίαν.

– Το ‘μαθες; μου λέγει κατόπιν. Η πρώτη λειτουργία ετελείωσεν

εις τας 8 1/2, η δευτέρα εις τας 10 1/2 . . Νομίζω, κάπου, κάμανε και τρίτην. Μη χειρότερα! Ήκουσα ότι εις τον άγιον Γεώργιον, θαρρώ, ήθελαν και τετάρτην. Γιατί μερικοί, λέει, ήσαν χθες – παραμονή – στο θέατρο, και άργησαν, λέει, ξεύρω 'γώ.

Και προσέθηκε γελών:

– Και του χρόνου, Δεσπότη μου!

– Δεν βλέπουν τους συμπολίτας μας τους Δυτικούς; είπον εγώ. Εις παροικίαν είναι και όμως φυλάττουν την διάταξιν της Εκκλησίας και το έθιμον της πατρίδος των. Αυτοί οι Γάλλοι Weihnachten αποκαλούσι την εορτήν ταύτην. Να το ξεύραμε να πάμε προχθές εις την φράγκικην!

– Όχι, καημένε, να πηγαίναμεν εις τον άγιον Δανιήλ, έξω εις τα Ελαιοτριβεία.

– Πώς; είπον έκθαμβος.

– Ναι. Εις τον άγιον Δανιήλ. Ο παπα-Στουπής, φίλε μου, μόλις του πάνε την διαταγήν του Μητροπολίτου «Τι έκαμε λέει;» εφώνηξε με την άγρια, βραγχνιασμένην φωνάραν του από τον ταραμά, ένας καλός εφημέριος εις τον άγιον Δανιήλ, έξω εις τα ελαιοτριβεία, και άρχισε από τα μεσάνυχτα, σαν εις το Μέγα Πάσχα να σημαίνη· την έσπασε την καμπάνα, φίλε μου. «Τι έκαμε λέει;» επανελάμβανε και εκτύπα, κρεμασμένος εις την καμπάνα, με θυμόν. Σήμερον τα 'μαθα. Και εώρτασαν λαμπρά τα Χριστούγεννα εκεί έξω σαν καλοί χριστιανοί.

– Να μη το μάθωμεν! είπον μετά λύπης.

– Δεν είμεθα άξιοι, φαίνεται. Είπε και ο φίλος μου εν θλίψει.

Και εξηκολούθησεν:

– Εώρτασαν ωραία. Έξω-έξω, εις την άκρη της πόλεως. Είναι μια ήσυχη γειτονιά, σαν χωριαδάκι. Και η εκκλησία μικρούτσικη. Ο κυρ-Χριστόφιλος, πού το μυρίσθη; Λες και είνε γάτος εις μερικά

πράγματα. Τους έβαλε ανάγνωσιν από τον «θησαυρόν» του Δαμασκηνού, οπού υπάρχει περίληψις λαμπρά, εις απλήν γλώσσαν, από τον περίφημον λόγον του Γρηγορίου του θεολόγου «Χριστός γεννάται δοξάσατε!» Και ευχαριστήθησαν όλοι, ιδίως «οι ταλιαγρήται», οι εργάται των ελαιοτριβείων. Τους έψαλε και τον πολυέλαιον κατόπιν καλογερικά, φίλε μου. Και εις το τέλος οι ταλιαγρήται είχαν τηγανίτες με το καλύτερο λάδι, και τσίπουρο ντόπιο, και μη ρωτάς. Μόνον ένα λάθος έκαμε, κουρασθείς πλέον. Εις το «Χριστός γεννάται» κατά το έθος, έπρεπε να κινήση σταυροειδώς τον πολυέλαιον, εις ένδειξιν χαράς, αλλ' ελησμόνησαν να τον ανάψουν εγκαίρως, ο δε κυρ-Χριστόφιλος, νομίζων ότι είνε αναμμένος, τον εκίνησε σβησμένον. Δεν πειράζει όμως. Παν ό,τι γίνεται με καλήν καρδιά, είναι καλόν.

Και είπον πάλιν μετά θλίψεως.

– Να μη το μάθουμε και ημείς!

– Ε! το βράδυ, θα ψάλωμεν όλον τον «Κανόνα», με παρηγόρησεν ο φίλος μου. Θα έλθω να σε πάρω.

Ο κυρ-Στρατής, ένας κοντός και χονδρός ανθρωπάκος, με μίαν κεφαλήν φαλακράν και στρογγύλην ως κολοκύνθην, και με πρόσωπον κατακόκκινον ως κόκκινην κολοκύνθην, με δύο μάτια μεγάλα ως κάστανα, ήτο ιεροψάλτης του Νεκροταφείου, αρχαίος φίλος μας. Ουδείς εγνώριζε να ψάλη τόσο κανονικά και τόσο κατανυκτικά το «Μετά των αγίων ανάπαυσον.» Ουδείς όσον αυτός, συνεκίνει τους χριστιανούς, όταν έψαλλε το «θρηνώ και οδύρομαι». Έκλαιεν όλος, από κεφαλής μέχρι ποδών. Πρώτον άρχιζε να κλαίη η φωνή του, με ένα τρόπον ιδιαίτερον, σαν φυσικόν· φωνή στερεά και ακλόνητος άλλως. Κατόπιν εγέμιζαν δάκρυα τα δύο μεγάλα ως κάστανα μάτια του. Έπειτα εβρέχοντο υαλίζουσαι, ως δροσισμένα μήλα, αι δύο κατακόκκιναι παρειαί του, και τέλος ήρχιζε να συγκινήται το μακρύ-μακρύ παλτό του, τρέμον, ως αεριζόμενον υπό ελαφρού πνεύματος, με μίαν λαδιάν, μεγάλην-μεγάλην δεξιά, και μίαν άλλην ομοίαν αριστερά, οπού κατεστάλαζον, θαρρείς, τα

δάκρυά του. Και τότε οι τελούντες το μνημόσυνον χριστιανοί μετά πολλής χαράς έδιδον δύο ρεγκίνες εις τον «πονετικόν ψάλτην» – αυτά τα νομίσματα ήσαν τότε – διά τον κόπον του».

– Ο καημένος!

Δηλαδή ήτο να κλαίη άνθρωπος, όταν έψαλλεν ο κυρ Στρατής. Τόσον, οπού ο παπα-Γιάννης, ο εφημέριος του Νεκροταφείου, ένας με πράσινα γυαλιά, το είχε βαθύ παράπονον:

– Να μη μπορώ κι εγώ να τα καταφέρω έτσι!

Ένας ευλογιοκομμένος και αυστηρός εφημέριος, με το πρόσωπον φοβερόν. Όστις, ένεκα ουλής τινος περί τα δεξιά του χείλους, εφάινετο ως γελών πάντοτε.

Μόλις ήρχιζε να ειπή «Μετά πνευμάτων δικαίων» και η ουλή του χείλους του ήρχιζε τα γέλια, ακράτητος.

Ήτο να γελά άνθρωπος όταν έψαλλεν ο παππά-Γιάννης.

Τι είναι και τα σωματικά ελαττώματα. Γελοιογραφούν και την μάλλον συμπαθή ψυχήν.

– Κοίτα τον, κοίτα τον πώς γελά! έλεγον οι τελούντες το μνημόσυνον· και του έκοπτον το ήμισυ της αμοιβής.

– Έχω ένα χοιρίδιον ως τρεις οκάδες.

Είπεν ο κυρ Στρατής εις τον φίλον μου· και έγλειφε τα δάκτυλά του, ως να το έτρωγεν ήδη – ήτο κοιλιόδουλος, ο μακάριος. – Να μου εύρης και εκείνον τον άλλον, – ούτω με απεκάλει προς τον φίλον μου· τον δε φίλον μου πάλιν προς εμέ απεκάλει εκείνος ο άλλος, ώστε και εις τους δύο έδωσε το αυτό όνομα· ίσως διά να δείξη ότι αμφοτέρους επίσης ηγάπα.

Και έγινεν άφαντος ο κυρ Στρατής, καταγινόμενος όλην την ημέραν εις την παρασκευήν του Χριστουγεννιάτικου δείπνου.

Το έπλυνε μόνος του – ήτο άγαμος ο δυστυχής – το εσπόγγισε καλά, το έθεσεν εν τω μέσω καλώς γανωμένου ταψίου. Εσταύρωσε τα ποδαράκια του, και το εποίκιλε με παντοία καρκεύματα της οψοποιίας, το λευκόν, το παχουλόν, το τρυφερόν, ως εκ γάλακτος, χοιρίδιον.

– Εσύ μονάχα, κυρ Στρατή, ξεύρεις να γιορτάζης τα Χριστούγεννα.

Του είπεν ο φούρναρης.

Και ο κυρ Στρατής εκαμάρωνεν, ως γαμβρός, έχων δίπλα την ωραίαν νύμφην.

Μετά τούτο επανήλθεν εις τον οίκον του· και ψήσας τα τρυφερά εντόςθια του ζώου, εκουτσόπινεν, αναμένων την εσπέραν. Παν ό,τι άλλο εχρειάζετο, είχε προμηθευθή εν αφθονία.

Ήμην τόσον λυπημένος, είπον, ώστε δεν είχον διόλου όρεξιν δι' επισκέψεις, πολύ περισσότερο διά γεύμα. Τα έθιμα ριζώνουν, βλέπετε, μέσα εις την καρδίαν των ανθρώπων. Και όταν καταργώντας νεύρον ευαίσθητον ξερριζώνεται βιαίως από μέσα από την καρδίαν, ήτις πονεί και οδυνάται, μεταδίδουσα τον πόνον εις όλον το σώμα. Ο άνθρωπος, όστις δεν έχει το νεύρον τούτο, δεν ανήκει εις έθνος. Είναι αλλότριος αυτού. Ανήκει εις όλα τα έθνη, και εις ουδέν. Νομίζει πώς είναι εις τον κόσμον όλον και δεν είναι πουθενά. Είναι εις τον αέρα όμως. Αεροβατεί. Είναι πολίτης της «Νεφελοκοκκυγίας» του Αριστοφάνους. Εάν οι τοιούτοι άνθρωποι είναι άχρηστοι διά παν έθνος, είναι πολύ περισσότερο διά το Ελληνικόν. Είναι βλαβεροί. Το Ελληνικόν Έθνος βλέπομεν ότι φευ ολονέν εκλείπει και χάνεται, διότι εκλείπουσι και χάνονται οι έχοντες το πονετικόν νεύρον εν τη καρδία των πολίται, πληθύνονται δε οι άλλοι, οι περιφρονούντες τα πάντα, οι λέγοντες: τι είναι τούτο και τι είναι εκείνο, και τι θα πη νύκτα, και τι θα πη ημέρα· και άλλα, τα οποία συνοψίζονται εις το κατάψυχρον, ως μπάλα χιόνος, «δεν βαριέσαι!» . .

Ενύκτωσε πλέον και ο φίλος μου ήλθε να με παραλάβη.

Εξήλθομεν. Υγρά η ατμόσφαιρα. Προ δύο ημερών είχε χιονίσει και ήδη η πόλις εκόλλησεν εν βορβόρω, ως αγριόπαπια. Αι οδοί πλήρεις λάσπης. Τα πεζοδρόμια ρυπαρά, ως πλάκες ελαιοτριβείου γλιτσασμένοι. Ένας φανοκόρος, ανάπτων την ώραν εκείνην τους φανούς, κατέπεσεν εν τη σπουδή του και έθραυσε τον κάλαμον τον φωτοφόρον. Τα παντοπωλεία ήσαν κλειστά και τα άλλα μαγαζεία. Ολίγος κόσμος εφάνετο έξω. Μόλις ήρχιζαν την ώραν εκείνην, κρυφά-κρυφά, ν' ανοίγουν μερικά υπόγεια, τα οποία εν Αθήναις είναι επτάψυχα, σαν την επτάψυχη γυναίκα, που πότε πεθαίνει και πότε ανασταίνεται.

Δύο-τρεις παράγκαι μανάβηδων ημιάνοιξαν μίαν σανίδα, διά να ψωνίσουν οι αμελείς τα σαλατικά των και τας οπώρας των· και έλαμπε κλεισμένη μέσα η διακόσμησις των η εντελής, ως νύμφη κρυμμένη. Οπώραι βαρακωμένοι, όρνιθες παχείαι με ταινιοστόλιστα ράμφη, ορμαθοί μπεκατσών, μέσα εις εικόνας και σημαίας και μύρτα και δάφνας, ξηροί καρποί, πορτοκάλια, αχλάδια της Κυνουρίας, δροσερά σαλατικά, όλα ευωδιάζοντα πανήγυριν και χαράν!

Ένας παχύς, καταστρόγγυλος παντοπώλης, ήνοιξε παρακάτω, προς στιγμήν, το παντοπωλείον του, έμβασε μέσα μίαν παρέαν φίλων, ων εις εκράτει εις χείρας κυδώνιον, και πάλιν έκλεισε.

Παρακάτω ένας γέρων, βαστάζων μίαν χιλιάρικην, εκτύπα την θύραν οινοπωλείου να τω ανοίξουν, και τους οδόντας του κρυώνων, με ένα κοντό του Ρετσίνα σακκάκι.

Παρέκει άλλη παρέα διεσκέδαζεν, εξαγριώνουσα προς λυσσώδη πάλην δύο χασάπικους κύνας, περί ους συνεκεντρώθησαν και παίδες – λούστροι – και απέφραττον την διάβασιν, ενώ δύο αστυφύλακες, με τα κράνη των, άνοιγαν έν καφενείον διά να χαρτοπαίξουν.

Σημαίαι τινές βρεγμένοι αερίζοντο βαρείαι εδώ κι εκεί· και ένας λοταρτζής εφώναζεν ακόμη κατάμονος εις μίαν γωνίαν: πέντε δίνετε, πέντε παίρνετε, δέκα δίνετε, δέκα παίρνετε. Ενώ το

αληθές είναι ότι οι άνθρωποι έδιδον και ο λοταρτζής έπαιρνε.

Και δεν γνωρίζω, πώς ένας λουκουματζής κατώρθωσε, παραβαίνων την αστυνομικήν διάταξιν, να φωνάζη έως την ώραν εκείνην: ζεστοί-ζεστοί, χωρίς ανασασμόν, παγωμένος εκεί εις την θύραν του μαγαζείου του, εντός του οποίου εχόρευον οι τέσσαρες άνεμοι, ως να είχε παγίδα να συλλάβη κανένα νεοσύλλεκτον μεταβαίνοντα εις τον στρατώνα του.

Εις τα βάθη υπογείου τινός της οδού Καλαμιώτου, οπού τα κρεοπωλεία και οπωροπωλεία ήσαν πλουσιώτατα και θαυμασίως εστολισμένα, ηκούοντο άσματα μεθύντων, οίτινες εις μάτην εδοκίμαζον να ψάλλουν και το «Η γέννησίς σου» καταλήγοντες πάντοτε εις το «Χριστός ανέστη». Ενώ δύο άλλοι γέροντες απόμαχοι, παρακάτω, κύπτοντες εις έν παράθυρον, ανεζήτουν τον φίλον των οινοπώλην, να τους ανοίξη· και μη βλέποντες αυτόν, ηρίθμουν από του παραθύρου, τα εν τω υπογείω βαρέλια, υπό τι φως λυχναρίου, φαινόμενα, εκεί κάτω, ως εν τω βυθώ της θαλάσσης κήτη, βόσκοντα κατά σειράν, με τας μεγάλας κοιλίας των.

Κατωτέρω κατάκλειστος, με τας μεγάλας υψηλάς πόρτας της, σιωπηλή ως έρημος, εφάινετο η μεγάλη Σαντορινιά ταβέρνα του Καλαμιώτη, το προσφιλές εντευκτήριον υπαλλήλων, δικηγόρων και εμπόρων, και ημών των δύο άλλων, εις της οποίας τα υπόγεια υπάρχουν δεκαπέντε ειδών κρασιά. Πόσες φορές εκεί ο Αλεξανδρής κουτσοπίνων υπέψαλε τα ωραιότερα τροπάρια εν μέσω εκλεκτής παρέας λογίων και συγγραφέων οπού τον εκαμάρωναν έκθαμβοι. Ενώ παρέκει ο μάστρο θάνος ο σουβατζής εξετέλει ένα δυσκολώτατον στοίχημά του ενώπιον της παρέας του, κατεβάζων τον ρητινίτην εις τον λάρυγγα χωρίς να βρέξη το στόμα του.

– Τι κρύα Χριστούγεννα!

– Ημπορούσαν να γίνουν και καλύτερα!

Διήλθομεν εις την οδόν Αθηνάς. Δύο-τρεις πιστολιές, ακουσθείσαι, συνετάραξαν την συνοικίαν. Παρακάτω ηκούομεν. «Δυο στον τόπο και ένας λαβωμένος».

Πέντ' εξ μπακαλάκια με τα Χριστουγεννιάτικα των, σαπουνισμένα και κτενισμένα, με καπέλλα, επέστρεφον από τα Πατήσια, βουτηγμένα εις την λάσπην και εις την χαράν, καμαρώνοντα το καπέλλο των και το σακκάκι των, την ύπαρξίν των αυτήν, την οποίαν δις ή τρις του έτους αισθάνονται ως ζώσαν, εκπληττόμενα και αυτά διά το θαύμα, τα έξυπνα τσακωνόπουλα.

Η μεγάλη αγορά η πολυτάραχος, η βρίθουσα κόσμου και όψων, η τρέφουσα πτωχούς και πλουσίους, εγκρατείς και λαιμάργους, η ζωή της πόλεως, η αενάως κενουμένη και πάντοτε πλήρης, οπού κατασταλάζουν όλαι αι θάλασσαι της Ελλάδος, τα βουνά και αι λίμναι της, ήτο σχεδόν έρημος. Ο κόσμος επρομηθεύθη από της παραμονής το φαγητόν του. Μόνον δύο-τρεις φραγκορράπται εξήρχοντο με γεμάτα μανδήλια, την ώραν εκείνην, πάντοτε οι τελευταίοι των άλλων πανηγυρίζοντες, παρερχομένης της εορτής, έως ου οικονομήσουν το πεντάρικο. Μόνον δύο κρεοπώλαι ητοιμάζον νωπά σφακτά, προ μικρού λαβόντες διά του σιδηροδρόμου Πελοποννήσου κόφας με αρνάκια της Ηλείας. Δύο τρεις άμαξαι μεθούντων διέσχίζον την μεγάλην οδόν εν καλπασμώ ίππων και φωναίς αγρίαις, ενώ παρά το Μοναστηράκι ο κόσμος εκόλλησεν εις τον πολύν σχηματισθέντα βόρβορον.

– Πολύ κρύα Χριστούγεννα! επανέλαβεν ο φίλος μου εκείνος ο άλλος.

– Ημπορούσαν να γίνουν και καλύτερα!

Είπον πάλιν κι εγώ εκείνος ο άλλος.

Εισήλθομεν εις του Ψυρή.

Ο Μπάρμπα-Γιώργης ο σμυρναίος, ο καλοκάγαθος εκείνος μαγειράκος οπού δεν του έλειπον ποτέ τα λαδερά, διευκολύνων ο καλός γέρων τους νηστεύοντας, μέσα εις μίαν πόλιν οπού άρχισεν από τότε να μεταβάλλεται εις Βαβυλώνα, ήτο κατάκλειστος. Από την πόρτα του ξενοδοχείου του δεν εκρέματο πλέον ο παχύς τράγος, πάντοτε τας άλλας ημέρας εις την αυτήν θέσιν, σαν πίναξ παριστάνων τράγον εσφαγμένον. Γνωστοποίησις δε χειρόγραφος κολλημένη έλεγε: «Σήμερον Χριστούγεννα, δεν έχει

φαγί».

Ὡστε ἓνας ιεροδιάκονος ἐκ τῶν πελατῶν, ἐλθὼν πεινασμένος καὶ ἀναγνώσας τὴν γνωστοποίησιν, εἶπε με ἀγανάκτησιν:

– Νά ἡ ὥρα νὰ κάμω σήμερα μεγάλη Παρασκευή!

Εφθάσαμεν.

Ὁ κυρ-Στρατής μας υπεδέχθη, σηκώσας τὴν λάμπαν καὶ προβάς μέχρι τῆς θύρας.

Ἦτο τρισευγενέστατος ὁ κυρ-Στρατής. Στολισμένος, ξυρισμένος, μοσχομυρισμένος. Με ἄσπρο-κάτασπρο υποκάμισον. Με σακκάκι καινουργές, σκούρο, γελαστός, Χριστουγεννιάτικος.

– Αἴντε ντε! Καὶ περιμένω τόση ὥρα. Πού χαζεύετε;

Καὶ προπορευόμενος ἔλεγε πρὸς τὸν φίλον μου,

– Πού εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄλλος;

– Εἰδώ εἶναι. Ἐρχεται, ἀπήντησεν ὁ φίλος μου δι' ἐμέ. Μα εἶναι λυπημένος, ἐπανάλαβε, γιὰτί κατηργήθη, λέει, ἡ νυκτερινὴ ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων.

– Καὶ δὲν μ' ἐρωτάς ἐμένα, βρε ἄλλε, νὰ σου πῶ; εἶπε στραφεῖς πρὸς ἐμέ. Ἡ ἐκκλησία, ἐπῆρε καὶ αὐτὴ τὸν κατήφορο τῆς μόδας. Πάει πλέον. Ἐγίνε καὶ αὐτὴ καπέλλο. Τὴν ἔκαμαν δηλαδή. Δὲν ακοῦς οπού σήμερα, χρονιάρια μέρα, θέλανε νὰ κάμουνε μνημόσυνο στὸ Νεκροταφεῖον;

Ἐτοποθέτησε τὴν λάμπαν· ἡμεῖς ἐκαθίσαμεν, καὶ ὁ κυρ-Στρατής ἰστάμενος ἐνώπιόν μου, ἐξηκολούθει:

– Μία οἰκογένεια, που λες, ἐπέμεινε σήμερα ἔξω νὰ κάμη μνημόσυνον. Σπολλαέτη ὅμως, που ὁ παπάς ἐστάθη παλληκάρι· ἀν καὶ ἡ οἰκογένεια ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ἐγγράφον ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν.

– Για να σου πω, κυρά μου, είπε ο παπάς. Σήμερα έχουμε λειτουργία για κείνους που γεννιούνται, και όχι για κείνους που πεθαίνουν. Καταλαβίγκος; Σήμερα είναι ημέρα για τους ζωντανούς. Ξεροκαταλαβίγκος; Και αμέσως, οπού λες, άλλο μου καλέ, «Χριστός Γεννάται» και παίρνει καιρό. Κι εφάινετο το γέλιο του από δω και πέρα· ώστε γελούσε και το σημάδι του προσώπου του.

Δεν εδιάβασα τις προάλλες, – εξηκολούθησεν ο κυρ-Στρατής – πως θα μας τα κόψουν, λέει, τα πολλά ψαλσίματα; – Αμ δεν θα μας τα κόψουν;

Εν τω μέσω της αιθούσης ήτο η τράπεζα έτοιμος. Επί νεοσιδηρωμένης λευκής οθόνης, έκειντο απαστράπτοντα εκ καθαριότητος πάντα τα επιτραπέζια σκεύη, εν τάξει οικοκυρική, γυναικείας μάλλον δεξιότητος – οι άγαμοι, με τον καιρόν, αποκτούν καμμιά φορά, έξεις οικοκυράς. Οι δε τοιούτοι, μένουσι πλέον άγαμοι, έως θανάτου. – Εν μέσω ήστραπτε το ταψίον, το επιμελώς γανωμένον, με το χοιρίδιον, το εψητόν, διαχέον πανταχού ορεκτικήν ευωδίαν, ελαφρώς ροδισμένον, προκλητικώτατον. Κατελάβομεν τας θέσεις μας. Ο κυρ-Στρατής, καθίσας εν μέσω των δύο χιλιάρικων, ωμοίαζε δικαστικόν, την νύκτα δικάζοντα μεταξύ δύο αρχαίων κηροπηγίων.

– Έλα! είπε. Αυτά τα Χριστούγεννα κανέννας δεσπότης δεν θα μας τα καταργήση!

Και ήρχισε με τα χονδρά, καθαρά, δάκτυλά του, να κόπτη το χοιρίδιον, ώσπερ δαιτρός ομηρικός, «κρειών πίνακας παρτιθείς».

– Τις δαις; είπε και ο φίλος μου, μαντεύσας τας σκέψεις μου και την παρομοίωσίν μου την Ομηρικήν. «Τις δαις; τις δ' όμιλος οδ' έπλετο; Ειλαπίνη ηέ γάμος; Επει ουκ έρανος τάδε γ' εστίν».

Και ηρξάμεθα του δείπνου, τα μάλα φαιδροί, αναμένοντες εν τέλει και μολπήν. Μόνον αμφίπολοι έλειπον και δμωαί καλαί, ίνα το δείπνον μας μεταβληθή εις ομηρικόν τέλειον.

– Αυτά τα Χριστούγεννα, κανένας δεσπότης δεν θα μας τα κόψη, επανέλαβεν ο κυρ-Στρατής, πληρών τα ποτήρια εκ της δεξιάς χιλιάρικης πρώτον, διά το καλόν.

Αλλ' αίφνης παλαιός τρόμος ηγέρθη εν τη καρδία μου. Πρέπει να εκιτρίνισε και η όψις μου. Οι συνδαιτυμόνες μου, αφιερωμένοι εις το χοιρίδιον, δεν με είδον αμέσως· διό προσεπάθουν να κρυφθώ, να χωνεύσω τον παλαιόν αυτόν τρόπον, όστις, ως κακοκλεισμένη πληγή, ήνοιξε τώρα δα, τόσον αιφνιδίως.

Μολονότι ήτο φίλος μου στενός ο κυρ-Στρατής, πρώτην φοράν εισηρχόμην εις την κατοικίαν του. Εν Αθήναις είναι πολλοί τοιούτοι φίλοι. Φίλοι των οδών και της αγοράς. Ως υπάρχουν και πολλοί άνδρες, ούς εκλαμβάνει τις ως αγάμους, διότι ουδέποτε δρώνται δημοσία μετά των συζύγων των. – Εκεί οπού εσήκωνα το ποτήρι μου να πιω εις υγείαν του κυρ-Στρατή, ανακαλύπτω επί τινος ραφίου, υψηλά ολίγον, πέραν επί του τοίχου, πινάκιον με κόλλυβα. Επειδή δε ο κυρ-Στρατής ήτο ψάλτης του νεκροταφείου:

– Θα είναι πεθαμένα! είπον.

Εταράχθην. Διέκοψα την πρόποσιν, υποκριθείς βήχοντα·

– Χριστός και Παναγία! βρε άλλε!

Είπεν ο κυρ-Στρατής, ως άλλη μήτηρ προστάτις.

Αλλ' ήτο αδύνατον πλέον να ησυχάσω. Όμως προσεπάθουν να κρύπτωμαι όσον το δυνατόν. Οι άλλοι έτρωγον κι έπινον.

Θέλων κατόπιν να δοκιμάσω την διάθεσίν μου, ηγέρθην να λάβω δήθεν κάποιον μανδήλιον, ότε οι οφθαλμοί μου προσκρούουν φοβερώς επί τινος νεκρικού στεφάνου, όστις, ως στόλισμα του δωματίου, εκρέματο υψηλά, από καρφίου. Νεκρικός στέφανος, μέγας, ωραίος, εκ τεχνικών λευκανθένων, με δύο λευκάς ταινίας, με χρυσά γράμματα.

Μοι εφάνη ότι ήτο αδύνατον πλέον να κρυφθώ.

– Είναι πεθαμένος! είπα.

Οι άλλοι έτρωγον κι έπινον. Αλλ' η καρδιά μου έτρεμεν ήδη ως πουλάκι εις το κλουβί.

Ίνα αποστρέψω τους οφθαλμούς μου από του ενός τοίχου, οπού έκειτο το πινάκιον με τα κόλλυβα και από του άλλου, οπού εκρέματο ο νεκρικός στέφανος, απεφάσισα να κοιτάζω προς την οροφήν. Πλην φευ! διακρίνω τότε ότι ο άνωθεν της τραπέζης μας, μικρός αναμμένος πολυέλαιος, είχε λαμπάδας του νεκροταφείου, λείψανα κηδειών και μνημοσύνων, οκτώ λαμπάδας ανομοίας, αφ' ων φυλάττουσι πολλές οι ψάλται· μία μάλιστα λαμπάδα είχε περιδεδεμένην μαύρην κορδέλλαν.

– Πεθαμένα κεριά! εφώναξα τρέμων. Και με ήκουσαν.

– Όχι, θα σου εύρωμε ζωντανά τώρα, του λόγου σου!

Είπεν ο κυρ-Στρατής, πειραχθείς ολίγον.

Και αμέσως, συγκρούων το ποτήριον μετά του φίλου μου, έκραξε φαιδρώς.

– Εις υγείαν των πεθαμένων!

Είχε κενωθή η μία χιλιάρική, επλησίαζε δε και η άλλη.

Εγώ μη δυνάμενος πλέον να βλέπω μήτε εις τον ένα τοίχον μήτε εις τον άλλον, μήτε εις την οροφήν, μήτε εις το εκλείπον πλέον χοιρίδιον – μ' εφάινετο και αυτό ως νεκρόν – δεν έβλεπον πουθενά.

Δεν γνωρίζω διατί παιδιόθεν ησθανόμην άγνωστόν τινα φόβον, οσάκις έβλεπον πράγματα, υπενθυμίζοντα νεκρόν. Κατελαμβανόμην υπό μελαγχολίας και αορίστου φόβου. Ωχρίαζον οσάκις έβλεπον τους μεγάλους δίσκους των νεκρικών κολλύβων, οίτινες κατά Παρασκευήν παρετάσσοντο προ της εικόνας του Χριστού, εν τω ναώ του χωρίου μου. Ενώ δε οι λοιποί παίδες ανέμενον με αρπακτικάς

διαθέσεις περί αυτούς, πότε να τα διαβάση ο εφημέριος τα κόλλυβα να διανεμηθώσι, πολλάκις δε καυγὰς συνήπτετο μεταξύ εκείνων και της νεωκόρου –μιας χωλής γραίας ήτις, ως ασπίδα κρατούσα μέγιστον ζεμπίλι, τα επροστάτευε, μη διαρπαγώσιν αδιάβαστα, εγώ, μετά δέους έβλεπον τους στολισμούς των τους κομψούς, τα άνθη των τα βαρακωμένα και τα σταυρούς και κυπαρίσσους παριστώντα επ' αυτών τρωγάλια. Πού να φάγω εξ αυτών!

– Είναι πεθαμένα! έλεγον.

Οι άλλοι πάλιν δίσκοι οι περιέχοντες τα πουλάκια, πλακούντια δι' αγάμους και εφήβους νεκρούς, μικρά, της πρωτογενούς γλυπτικής απομιμήματα ανθρωπίσκων και πτηνών, φερόντων εις τα ράμφη των πολυχρώμους ταινίας, με απεμάκρυναν εις απόστασιν βημάτων πολλών, κάτω, προς τας πύλας του ναού.

– Είναι πεθαμένα! έλεγον.

Όταν δε έβλεπον κανέν παιδίον να τρώγη τεμάχιον από την ζεστήν και αφράτην πίτταν, εις ανάμνησιν γέροντος νεκρού διανεμομένην, μετά ιδιαζούσης θλίψεως το εθεώρουν.

Ενώ τουναντίον τα εις μνήμας Μαρτύρων παρατιθέμενα κόλλυβα έτρωγον μετ' ιδιαιτέρας αγάπης, ως και τας εξ εορτών προσφοράς οπού μου εχάριζαν η μάμμη μου η Παπαλεξανδρίνα.

Ο προς την ζωήν ακράτητος έρωσ μου ενεφύσησεν εν τη ψυχή περίεργον τούτο συναίσθημα; Το βέβαιον είναι ότι μετά τα θεάματα αυτά έβλεπον τρομακτικά όνειρα τας νύκτας. Φαντασθήτε τώρα την θέσιν μου εν τη τραπεζαρία του κυρ-Στρατή. Ενόμιζα πλέον ότι ήμουν εντός νεκρών κρύπτης, φοβεράς κατακόμβης, και ήρχισα ευθύς να βλέπω περί εμέ οστά και κρανία. Οι δύο φίλοι μου παρίσταντο ενώπιον μου ως σκελετοί κινούμενοι, σκελετοί ζώντες, σκελετοί τρώγοντες και πίνοντες. Αποτρόπαιον θέαμα!

Προ ώρας ήρξατο η μελωδία της πανηγύρεως. Αλλ' εγώ δεν ήκουον πλέον. Τα ώτα μου επλήρου αλλόγλωσσοσ και αλλόθρους βόμβος ως από μελισσώνος «μελισσάων αδινάων», βόμβος του κάτω κόσμου,

οπού οι κευθμώνες των νεκρών και των κολασμένων, τα πένθιμα «λαγούμια», κατά την ζωηράν εικόνα ενός φίλου μου.

Γινώσκων καλώς το ελάττωμά μου ο Αλεξανδρής κατώρθωσεν, αν και ανεπιτήδειος εις τας τοιαύτας εργασίας εν άλλαις στιγμαίς, να εκβάλη έξω το πινάκιον των κολλύβων, και ν' αποκρεμάση και κατακαλύψη τον νεκρικόν στέφανον. Ο κυρ-Στρατής – επιβοηθών – αφήρεσεν εν τω άμα τα νεκρώσιμα κηρία από του μικρού πολυελαίου, τοποθετήσας επ' αυτού εκ στέατος λαμπαδίσκους. Εξήλθε και επλήρωσεν εκλεκτού οίνου μικράν φιάλην, και εξηκολούθησεν η ψαλμωδία των μελωδικών ασμάτων του Δαμασκηνού.

– Νά που σου ηύρα ζωντανά κεριά! Λέγει προς εμέ ο κυρ-Στρατής. Δεν θα ψάλης το «Μάγοι Περσών βασιλείς;»

Και ενθαρρύνων με:

– Εις υγείαν και των ζωντανών! κράζει, συγκρούων το ποτήριόν μου με το ιδικόν του.

Ανεθάρρησα αιδούμενος μάλλον.

Έψαλα λοιπόν το λυρικότατον τροπάριον καλά οπωσδήποτε, υπηχούντος του Αλεξανδρή, και μετά τούτο εφθάσαμεν ψάλλοντες εις τον «Κανόνα», οπού ήτο έξοχον θέαμα να βλέπη τις τον φίλον μου Αλεξανδρήν ψάλλοντα. «Όλος εξιστάμενος, έκδημος όλος, ιερωμένος θεώ», ως το Σκεύος της εκλογής εν τη Μεταστάσει της θεομήτορος, διέπρεπεν, ενθουσιών, γοητεύων, ηδύνων· έσειε τους πόδας του σείων μετ' αυτών και την τράπεζαν, έσειε τας χείρας του ρυθμικώς, μεταδίδων την χαράν εις πάντα ακροατήν και θεατήν. Ωστε ο νους μου ο περιδεής συνήλθε πλέον τέλεον.

Επέισθην ότι ευρισκόμην εν τη ζωή, εν ώρα μάλιστα μεγάλης πανηγύρεως.

Αλλ' ο κυρ-Στρατής, εύρων καιρόν, οπού ημείς αφηρέθημεν πλέον εν τη θεία ωδή, εξηκολούθει να πίνη, το έν κατόπιν του άλλου κενών τα ποτήρια. Του άνοιξε και η όρεξις.

Και θεωρών αυτόν ο φίλος μου όλον έκδοτον εις τον πότον τον

επείραξε:

- Δεν είσαι – αλήθεια – κολοκυθοκέφαλος, κυρ-Στρατή;
- Είμαι κολοκυθοκορφάς! Μάλιστα! απήντησε. Και προσέθηκε:
- Ας πιούμε ακόμα μια για τους ζωντανούς. Και πίνων έλεγε.
- Του χρόνου διπλοί, βρε παιδιά!
- Ε, τώρα αράδα σου, κυρ-Στρατή. Θα μας ψάλης το «Δοξαστικόν!»
Ετελείωσαν «οι Αίνοι».

Τα μάτια του κυρ-Στρατή, τα ως κάστανα μεγάλα, emίκρυναν από του οίνου, αλλά διά την υπακουήν, ίνα μας ευχαριστήση, ήρχισεν. Πλην αντί να είπη πλ. β' ήχον «Ότε καιρός» το περίφημον δόξα των Αίνων της εορτής, άρχεται αίφνης πλ. δ' ήχον «θρηνώ και οδύρομαι» το νεκρώσιμον γνωστόν τροπάριον. Και συγχρόνως αρχίζει να κλαίη όλος από κεφαλής μέχρι ποδών. Ευρίσκετο εις το στοιχείον του. Ο φίλος μου, ο Αλεξανδρής τον αποτρέπει, τον διορθώνει, τον ανακαλεί – να είπουμεν – εις την τάξιν, πλην αυτός κωφεύει και προχωρεί. Ετούτο όμως με επανέφερε πάλιν εις τας φοβεράς σκέψεις μου. Μου εφάνη ότι επανήλθον εις τας θέσεις των τα πένθιμα, εκείνα αντικείμενα. Κοιτάζω εις τον ένα τοίχον, και βλέπω – μου εφάνη – επί του ραφίου το πινάκιον με τα κόλλυβα. Κοιτάζω εις τον άλλον τοίχον, και βλέπω – μου εφάνη – τον νεκρικόν στέφανον με τις ωραίες γαλάζιες κορδέλλες του. Κοιτάζω και εις την οροφήν, και βλέπω – μου εφάνη – τα νεκρώσιμα πρώτα κηρία, φέγγοντα με φως αμυδρόν, μικρόν, γαλάζιον φως, φως νεκρόν. Ο κυρ-Στρατής εξηκολούθει θρηνητικώτατα το τροπάριον το πένθιμον. Ευρίσκετο ήδη εις το «πώς παρεδόθημεν τη φθορά». Ο δε φίλος μου απελπισθείς πλέον ότι ηδύνατο να τον επαναφέρη εις την τάξιν, εβοήθει και αυτός συμπάλλον. Έκλαιον και οι δύο.

Τα ώτα μου εβόμβουν χειρότερον ήδη.

- Είμαι πεθαμένος, είπα τότε τρέμων.

Και έκλεισα τους οφθαλμούς μου. Ούτε να βλέπω, ούτε ν' ακούω,

από τα σύγχρονα παράδοξα. Ανέμενον δε, ως πάντοτε μετά τοιαύτα θεάματα, φοβερόν όνειρον με νεκροκράββατα και νεκρούς και δαίμονας.

Και είδον όνειρον τώντι μετ' ολίγον.

Νεκρωθείς από της συγχρόνου γενεάς, ανέζησα εις άλλους, παλαιούς χρόνους, χρόνους ποθεινούς, χρόνους γλυκείς, αλησμονήτους χρόνους, της παιδικής μου ηλικίας τους χρυσούς καιρούς.

Και ήμην παιδίον. Εκεί επάνω εις ένα μικρό-μικρό νησάκι. Νησάκι κατάφυτον, σκιερόν νησάκι, νησάκι εύμορφον. Και τώρα ακόμη, θαρρώ πως δεν υπάρχει άλλο ευμορφότερον. Μακρόθεν, φαίνεται σαν ψεύτικο. Σαν θαλασσογραφία. Από κοντά, φαίνεται σαν αληθινό. Σαν ζωντανό. Νησάκι με ψυχήν, με πνοήν, με μάτια, με στόμα νησάκι. Όποιος είναι επάνω, θαρρεί πώς είναι εις τον Παράδεισον. Με τα άλση του, με τα ποταμάκια του, με τας λίμνας του, με της βρυσίτσες του, με τα λιμανάκια του, με τις αμμουδιές του. Και καταμεσής, μέσα εις μίαν γραφικήν, εύμορφον φάραγγα, το δένδρον του γινώσκειν καλόν και πονηρόν. Ένα ωραίο Μοναστηράκι. Ούτε εφημερίδας εδιάβαζα. Ούτε ψήφον είχα. Ούτε από μεταρρυθμίσεις εννοούσα τίποτε, ούτε από ανακαινίσεις. Ήμουν παιδίον.

Παραμονή των Χριστουγέννων τάχα. Σαράντα ημέρας οι άνθρωποι ενήστευον. Η καλύβη, η χρησιμεύουσα ως κρεοπωλείον, είχε καταληφθή υπό τινος ναυπηγού, όστις υπ' αυτήν εσκάρωσε πλοιάριον. Την παραμονήν το έρριψεν εις την θάλασσαν μ' ευχάς κι ευλογίας, και ο κρεοπώλης κατέλαβε πάλιν την καλύβην, ακολουθούμενος από χοίρους, τράγους και αμνούς, όλα προς σφαγήν διά τα Χριστούγεννα.

Οι εύμορφες νησιώτισσες και οι νησωτοπούλες πλύνουν, ασπρίζουν, τακτοποιούν, σαρώνουν του χωριδίου τους οικίσκους. Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά της Ευβοίας τ' αντικρυνά. Οι ψαροπούλες έρχονται η μια κοντά στην άλλην. Αράζουν.

Ησυχάζουν. Θ' αναπαυθούν. Θα κοιμηθούν. Οι χωρικοί, χαρούμενοι, εμβαίνουν εις την κώμην, να ξεκουρασθούν, να ξυρισθούν, να λουσθούν. Οι ψαράδες άπλωσαν τα δίκτυά των, να στεγνώσουν, και οι γεωργοί έστησαν τα άροτρα προ της αυλείου, ως τρόπαια χαρμόсуна της εργασίας, της αληθούς εργασίας, ήτις πάντοτε θα ζη, και αιωνίως θα ζη και θα βασιλεύη. Η μόνη υπό θεού ευλογημένη εργασία. Ο γέρων εκείνος γεωργός, ο τόσον φαιδρός επί του οναρίου του, μαζί με το άροτρόν του, δίπλα του, σαν να προηγείται θριάμβου, τροπαιοφόρος, έχει από την Λαμπρήν να εισέλθη εις την κώμην. Κι εισέρχεται τώρα, επί του οναρίου του φαιδρός, με το άροτρόν του, διά να εορτάση τα Χριστούγεννα, εν τω γενεθλίω του οίκω. Όλοι συνάζοντ' ενωρίς. Ενωρίς θα κοιμηθούν, διότι ενωρίς – όρθρου βαθέος – θα μεταβώσιν εις τον ναόν, να εκκλησιασθώσι, να εορτάσουν, να μεταλάβουν.

Την νύκτα, με το φαναράκι, ετραγούδησα τα Χριστούγεννα εις του πάππου μου του γέροντος, του ασπρογένη του Παπαλέξανδρου. Μου έδωσε δύο εικοσιπενταράκια.

– Δεν είχε, μάννα, κανένα σφάντζικο; Παρεπονέθην έπειτα.

– Του τα πήρε ο γάτος, παιδί μου! Μου απήντησε η καλή μου μαννούλα.

Και το επίστευσα.

Ω αθώτης, αθώα αθώτης! Τι είσαι λοιπόν και χάνεσαι; Χιών είσαι και λύνεις, καπνός και διαλύεσαι, αράχνη και σε διασπά ο άνεμος;

Την νύκτα ήλθαν εις τα σπίτι μας δύο ηλικιωμένοι, με τα βιολιά, και ετραγούδησαν τα Χριστούγεννα. Η μητέρα έφερε δύο μεγάλα χριστόψωμα και μίαν προσφοράν διά την λειτουργίαν· και αργά-αργά παρεσκεύαζε παχείαν όρνιθα, διά το εωθινόν πρόγευμα. Ο πατέρας μου έφερε καινούργιο φορεματάκι, εύμορφον, κι εκοιμήθην μαζί μ' αυτό στην αγκαλιά μου. Ο καημένος ο πατέρας μου!

Εἰς τὸν πρῶτον ἀκουσθέντα τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας ἤχον ἐπετάχθην. Ὅλοι οἱ κάτοικοι καθαροί, εἰρηνικοί, φαιδροί συνήχθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τι τάξις! τι εὐπρέπεια! τι κοσμιότης!

Ὁ ἕνας εφημέριος, υψηλός, στερεός, με τὰ χρυσά του ἄμφια καὶ τὴν χρυσὴν τοῦ στόφαν, ὁ γερο-Παπανικόλας ὁ θεῖός μου, οπού εἰς τὰς μεγάλας εορτάς ἀλλάζεν ὄχι μόνον τὰ ράσα του, ἀλλὰ καὶ τὴν φωνὴν του καὶ ὅλην τὴν παράστασίν του ἐν γένει, ὡμοίαζε με τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ. Ὁ ἄλλος, κοντότερος, σεμνότερος, με τὸ ἀρχαῖον μωραΐτικον φαίλονιον, τοῦ Γενάρχου μας κληρονομίαν εὐσεβή, ὁ φιλοπαίγμων καὶ γλυκύτατος γέρο-Παπαδιαμάντης ὁ ἀλησμόνητος καὶ πολυσέβαστός μου ἱερεὺς ἐκεῖνος οπού τόσο με ἀγαπούσε, καὶ τόσο τὸν ἐσεβόμην, με τὸν οποιόν ἔκαμνα κατόπιν ὅλας τὰς θρησκευτικὰς μου ἐκδρομάς, ὡμοίαζε τὸν ἀρχάγγελον Γαβριήλ. Πῶς νὰ μὴ υπάρξῃ σεμνότης καὶ εὐπρέπεια, εἰς ἐκείνον τὸν ναῖσκον, αφοῦ ἡ θρησκευτικὴ πομπὴ διευθύνετο ἀπὸ δύο τοιούτους ἀρχαγγέλους!

Αἱ γυναῖκες ἐπάνω εἰς τὸν γυναικωνίτην, χρυσοστόλιστοι, λάμπουσαι, ὀπισθεν ἀπὸ τὰ δρύφακτα, ὡς χρυσῆς τρέμουζες, ἀναδίδουσαι διακεκομμένας λαμπηδόνας, ἐν γραμμὴ μακρὰ, ὡς χρυσολάμπει, τὴν νύκτα με τὴν πανσέληνον, τὸ διασχιζόμενον ὑπὸ ταχείας λέμβου κύμα, ἐν ἠρεμαίῳ πόντῳ. Οἱ ἄνδρες με τὰ καλύτερὰ τῶν ἐνδύματα, τιμώντες τὴν ἡμέραν· ζῶναι χρυσαί, ζῶναι μεταξωταί, κεντητὰ γελέκια, κατάλευκοι χιτῶνες μεταξωτὰ μανδήλια, τσόχινα ἐπανωφόρια, πολύτιμοι ρωσικαὶ γούνοι, υποδήματα υψηλά τοῦ Ταϊγανίου. Τὰ παιδιὰ στολισμένα, σεμνά, ἀθῶα, ἠσύχια, διὰ τῆς σιωπῆς τῶν δεικνύοντα τὸ ἐν πρὸς τὸ ἄλλο τὸ νέον τοῦ φόρεμα, ἐν υπερηφανείᾳ. Τὰ φῶτα τὰ ἐκλάμποντα ἐν μαρμαρυγαῖς θαμβωτικαῖς, ὁ καπνός τοῦ θυμιάματος, ἡ εὐωδία ἡ ἀρρητος, ἡ γλυκύτης τῆς τελετῆς, ἡ μεγαλειότης τῶν ἱερέων, αἱ κατάφορτοι ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων πανάρχαιοι εἰκόνες, ἐκεῖνος ὁ Παντοκράτωρ τοῦ Πανσελήνου ὁ υπερθαύμαστος, προσέδιδον εἰς τὴν εορτὴν μυστηριώδη γοητεῖαν.

Τὸ σπίτι μας εἶναι εἰς τὴν ἀκροθαλασσιάν. Ἐνα ἀρχαῖον, τῶν ἰδρυτῶν τοῦ χωρίου, σπίτι. Καὶ ὅταν ἐγύρισα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν

έως ου ετοιμασθή ο εωθινός των Χριστουγέννων ζωμός, έβλεπον από του εξώστου τους Υδραίους σπογγαλιείς, οίτινες παρά τας μιλοπαρείους αλιάδας των, ανειλκυσμένας έξω, ανάψαντες πυράς, ητοίμαζον το πρόγευμα το Χριστουγεννιάτικον, υπό τον έναστρον ουρανόν, όστις ηπλούτο άνω γαλήνιος και γλυκύς, ως παγκοσμίου όροφος θεάτρου, κεντητός, χρυσοκέντητος, αργυροκέντητος, αστροκέντητος, ασπροκέντητος, ενώ από του χθαμαλού λόφου, πέραν εχάραζε πλέον η Ανατολή και ηπλούτο υπό μαλακών χειρών νυμφών αοράτων, ρόδινον, πορφυρόχρουν παραπέτασμα, η εωθινή εύμορφος σημαία της εξημερωνούσης πλέον πανηγύρεως.

– Ο Καλλικάντζαρος!

Φωνάζει αίφνης ο γέρων πατήρ, όταν με χαράν επηγαίναμεν να καθίσωμεν εις την τράπεζαν, παρά την λάμπουσαν, την θερμαίνουσαν, την ασπρισμένην εστίαν μας, το ιερόν και γλυκύ του χειμώνος ενδιαίτημα.

Η φωνή αύτη μ' εξήγειρε του ύπνου. Το όνειρόν μου έπαυσε.

Διότι συγχρόνως εισήρχετο εις του κυρ-Στρατή την τραπεζαρίαν ο εφημέριος του νεκροταφείου, κρατών φανάριον εις την μίαν χείρα και χιλιάρικην εις την άλλην.

– Σας ανεκάλυψα τέλος πάντων! Έτσι κρυφά λοιπόν;

Έτριβα επί ώραν τους οφθαλμούς μου. Πρώτην φοράν μετά τας πενθίμους συγκινήσεις έβλεπον τόσον φαιδρόν, τόσον γλυκύ, τόσον επιθυμητόν όνειρον, το οποίον μου έφερε γαλήνην και θάρρος εις την καρδίαν. Ήτο τόσον θερμόν το όνειρόν μου το αλησμόνητον, ώστε μου εθέρμανε, ψυχήν και σώμα. Δεν ήμουν πλέον εγώ ο ανεόρταστος, ο αλειτούργητος, ο αφωρισμένος. Εώρτασα τα τρυφερώτατα Χριστούγεννα με τόσα πρόσωπα, τα οποία δεν υπάρχουν πλέον. Χωρίς άλλο ήτο όνειρον εξ ουρανών διά την εις τα έθιμα της πατρίδος μου πίστιν ατίμητος αμοιβή. Συμμετέσχον τότε, χαίρων της χαράς του φιλικού δείπνου.

Ο Παπά-Γιάννης ο εφημέριος του Νεκροταφείου με το θάρρος οπού είχε της γνωριμίας, έλαβε πάραυτα θέσιν παρά την τράπεζαν, και ανέζησε πάραυτα πότος εκπνέων.

– Χριστός γεννάται, εκραύγασεν ο ιερέύς όλος χαρά· και εγάλα όλος. Τα μάτια του, αι παρειαί του, το στόμα του· και ιδίως η ουλή του δεξιού του χείλους.

Και επειδή νέα διάθεσις ψαλμωδίας ανεφάνη ζωηροτέρα της πρώτης, είπεν ο φίλος μου ο Αλεξανδρής με το πατροπαράδοτον σατυρικόν πνεύμα, λεπτόν ως αεράκι πεύκου γηραιού, ίνα προλάβη πάσαν του κυρ Στρατή θρηνωδίαν.

– Να σου πω, κυρ Στρατή. Εσύ να ψάλης τα πανηγυρικά μέλη, και ο παπα-Γιάννης – να ‘χωμεν την ευχίτσα του – τα νεκρώσιμα. Δεν λέω καλά, παπά μου;

Όλοι εγελάσαμεν.

Μερικές λέξεις:

ταλιαγρήτης: εργάτης ελαιοτριβείου, λέει ο Μωραϊτίδης

ρεγκίνες: και ρηγίνες, νόμισμα της εποχής

βαρακωμένοι: με βαράκια, δηλαδή λεπτό φύλλο χρυσού

τρέμουζες: τρέμουζα ή τρέμουσα, διακοσμητικό πετάλιο, πούλι

αλιάδες: είδος ψαρόβαρκας φαίνεται να είναι -εγώ αλιάδα μόνο τη σκορδαλιά ξέρω.

Πηγή : <https://www.catisart.gr/>